

Wiktor Sawczuk
ORCID: 0000-0002-7238-722X
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Aktywizacja środowiska lokalnego: od teorii do praktyki – historia edukacyjnego projektu

Activation of the Local Environment:
from Theory to Practice – the History of an
Educational Project

ABSTRAKT

W dokonujących się współcześnie zmianach kluczową rolę odgrywa aktywność jednostek i grup społecznych tworzących społeczności lokalne. Droga do aktywizacji tych środowisk prowadzi przez edukację. Biorąc to pod uwagę, na Wydziale Nauk Społecznych UWM w Olsztynie podjęto działania w celu powołania nowej specjalności o nazwie „Edukacja i aktywizacja społeczności lokalnych”. Projekt edukacyjny uwzględnił różnego rodzaju opinie, wytyczne i dostępne ekspertyzy. Analiza zgromadzonych dokumentów wykazała możliwość realizacji podjętej inicjatywy, co dla zespołu opracowującego stanowiło inspirację w planowaniu kolejnych kroków, związanych z finalizacją całości przedsięwzięcia. Mimo olbrzymiego zaangażowania i nakładu pracy zespołu opracowującego, zamierzenie edukacyjne poniosło i ponosi dalej porażkę. Nie pomogła prowadzona akcja promocyjna w szeroko rozumianych mass mediach, ani specjalnie zorganizowana konferencja naukowa. Główne przyczyny

SŁOWA KLUCZOWE

środowisko lokalne,
edukacja, projekt
edukacyjny, szkolnictwo
wyższe, teoria, praktyka,
bariery, dylematy,
porażka

KEYWORDS

local environment,
education, educational
project, higher education,
theory, practice,
barriers, dilemmas,
failure

SPI Vol. 22, 2019/1
ISSN 2450-5358
e-ISSN 2450-5366
DOI: 10.12775/SPI.2019.1.009
Nadesłano: 25.10.2018
Zaakceptowano: 20.03.2019

niepowodzenia podjętej inicjatywy można przedstawić następująco: 1) widoczna na co dzień inercja większości młodego pokolenia, szczególnie w obszarze szeroko rozumianej aktywności społecznej; 2) wynikające z tego znikome zainteresowanie rekrutacyjne w kolejnych naborach; 3) brak wsparcia instytucji lokalnych; 4) brak sensownego, pragmatycznego ułożenia programu konferencji naukowej promującej nową specjalność. Tak więc konfrontacja teorii z praktyką wskazuje, że nawet najlepsze intencje w zderzeniu z twardą rzeczywistością mogą nie mieć szansy powodzenia.

ABSTRACT

Contemporary social changes are affected in a crucial way by the activities of individuals and social groups. One can foster the active attitudes of such groups through education. Taking this into account, the Faculty of Social Sciences at UWM in Olsztyn launched an initiative to create a new specialization at the Faculty of Social Sciences called "Education and activation of local communities". The project was guided by numerous opinions, documents, guidelines, and expert advice. The analysis of documents indicated a real need for the implementation of the initiative, which provided additional inspiration in the planning and finalization of the entire project. Despite the enormous involvement and effort on the part of the organizers, the initiative was, and still is, a failure. The promotional action led in the mass media, as well as having held a special academic conference, were of no help. The main reasons for the failure are as follows: 1. The apparent inertia of the most members of the young generation in the field of widely understood social activity, 2. The resulting low interest in subsequent calls for applications, 3. The lack of support on the part of local institutions, 4. The lack of reasonable, pragmatic programme for the academic conference promoting the new specialization. The confrontation between theory and practice indicates that even the best intentions might fail when confronted with reality.

Wstęp

Aktywizacja i rozwój społeczności lokalnych mają wielowiekową tradycję i bogatą literaturę przedmiotu. Obecnie waga tej problematyki jest wyraźnie dostrzegana przede wszystkim w związku z globalnymi zmianami społeczno-gospodarczymi. Symptomatyczne jest,

że w naszym kraju pojęcie społeczności lokalnej częściej kojarzone jest z konkretnym miejscem/regionem niż z poczuciem przynależności do określonej społeczności, przy czym poszczególne jednostki niezbyt często utożsamiają się ze wspólnotą lokalną, co powoduje, że zanika poczucie odpowiedzialności za sąsiedzkie, wspólne sprawy. Bardzo często bywa też tak, że grupy mieszkańców z danego osiedla, wsi lub gminy nie mają własnego miejsca, w którym można by wspólnie opracowywać plany skutecznych przedsięwzięć, prowadzących do rozwiązywania lokalnych problemów, czy dyskutować nad zaspokajaniem specyficznych lokalnych potrzeb. Każdy, kto kiedykolwiek zaangażowany był w jakiegokolwiek prace społeczne (autor tekstu czynił to wielokrotnie) ma świadomość, że najczęstszym problemem jest przekonanie ludzi, że warto pracować na rzecz zaspokajania wspólnych potrzeb. Gdy w dyskusjach przychodzi moment podjęcia konkretnych decyzji, nazbyt często ma to swój finał w stwierdzeniu grona osób „to weźmy się do roboty i niech to ktoś zrobi”. Powszechność postaw inercyjnych w takich sytuacjach jest nad wyraz widoczna. Wtedy bardzo często przytaczany jest argument braku wolnego czasu lub artykułowane najprzeróżniejsze przeszkody, związane z bardziej lub mniej wymaginowanymi obowiązkami zawodowymi lub rodzinnymi. Czy istnieje szansa, by w szerszym zakresie, w sposób oddolny, eliminować takie postawy z życia społecznego? Jak się wydaje, można do tego dążyć poprzez konstruktywne propozycje edukacyjne adresowane do młodego pokolenia. Właśnie takie działania, jako próba odpowiedzi na społeczne zapotrzebowanie, zostały podjęte na przełomie roku 2014/2015 w Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie na Wydziale Nauk Społecznych. Działania te zmierzały do powołania nowej specjalności pod nazwą „Edukacja i aktywizacja społeczności lokalnych”.

Realia nowej rzeczywistości

Współczesne społeczeństwa wkroczyły w kolejną fazę rozwoju cywilizacyjnego. Cechuje ją diametralna zmiana dotycząca zarówno pracy zawodowej, jak i innych obszarów życia. Funkcjonowanie w nowej rzeczywistości wymaga od jednostki przede wszystkim zdobywania kolejnych kompetencji oraz nowych umiejętności. Wymusza to zmianę myślenia, dotyczącą procesu uczenia się i zdobywania

wiedzy. Nietrudno zauważyć, że obecnie wiedza i informacja traktowane są na współczesnych rynkach ekonomicznych na równi z bogactwami naturalnymi, kapitałem, energią czy siłą roboczą. Niemożliwe staje się obecnie uzyskiwanie wysokich dochodów wyłącznie w wyniku wytwarzania dóbr materialnych i kontrolowania przepływu finansów, gdyż wiedza i informacja coraz częściej lokują się w centrum wielowymiarowego procesu tworzenia bogactwa, a co za tym idzie, dobrobytu grup społecznych czy też całych społeczeństw. Wyraźnie uwidacznia się tendencja, że w wyniku rozwoju społeczno-gospodarczego siła ludzkich mięśni coraz częściej zastępowana jest siłą ludzkiego umysłu, a wiedza i informacja oraz zdolność ich zastosowania we właściwym momencie i w odpowiedni sposób stają się fundamentem dostatku współczesnych społeczeństw. Niewątpliwie postęp cywilizacyjny z jednej strony wypracowuje metody i środki pokonywania pojawiających się problemów, z drugiej powoduje powstawanie nowych, nie mniej trudnych niż te, które ten postęp zainicjowały. Osoby, które będą wkraczać na ulegający nieustannym przeobrażeniom rynek pracy i wykonywać zawody przyszłości, staną przed niełatwym zadaniem rozwiązywania problemów, które nieś będzie ze sobą przyszłość, a których teraz, nawet w najmniejszym zakresie, jeszcze nie znamy. Pod tym względem interesująco prezentują się obecne przewidywania dotyczące mobilności na przeszłym rynku pracy. Na przykład amerykański departament pracy szacuje, że współczesny uczeń będzie miał za sobą 10–14 miejsc pracy jeszcze przed ukończeniem 38. roku życia, a jeden na czterech pracowników będzie pracował u aktualnego pracodawcy mniej niż przez jeden rok. Warto podkreślić, że grupa najbardziej pożądanых obecnie zawodów nie istniała jeszcze kilkanaście lat temu. Kto wtedy słyszał czy nawet przewidywał istnienie takich zawodów, jak np.: infobroker, coolhunter, audytor energetyczny czy architekt krajobrazu?¹ A wydaje się, że tego typu profesji, co do których nie wiemy, jaka będzie ich nazwa i potrzebne do ich wykonywania kompetencje, będzie w niedalekiej przyszłości przybywać.

Nietrudno również zauważyć, że z jednej strony przeżywamy niespotykany dotąd, przyspieszony przyrost wiedzy, z drugiej równie szybko postępujący proces jej starzenia się. Niewątpliwie

¹ A. Sabat, *Przedsiębiorczość akademicka: poradnik*, Lublin 2012, s. 1.

jednocześnie i w wielu wymiarach także stosunkowo szybki proces jej dezaktualizacji. W sposób ostry i jednoznaczny uwidacznia się to w okresie gwałtownego rozwoju cywilizacji technicznej, dla którego umowną cezurą czasową są lata 1970–2000. Właśnie wtedy nastąpiło ośmiokrotne powiększenie zasobów ludzkiej wiedzy. Obecnie ocenia się, że w ciągu tygodnia wydania poważniejszych dzienników zamieszczają więcej informacji niż osoba żyjąca w XVIII wieku mogła usłyszeć przez całe swoje życie. Kolejnym wymownym wskaźnikiem, który obrazuje omawiane dynamiczne procesy, może być fakt, że we współczesnym języku angielskim istnieje około 540 tys. słów, czyli pięć razy więcej niż za czasów życia Shakespeare’a. Przeciętny obywatel nie zdaje sobie sprawy, że każdego dnia na świecie publikowanych jest około 4 tysięcy książek. Dotyczy to wszelkiego rodzaju twórczości pisarskiej. Na przykład, tylko z zakresu medycyny corocznie ukazuje się 6 mln publikacji. Oznacza to, że gdyby lekarze czytali nawet po dwa artykuły dziennie, niekoniecznie dotyczące tylko ich specjalności, to przeczytanie rocznych publikacji zajęłoby im 82 stulecia². Analiza literatury naukowej ostatniego półwiecza wskazuje, że zasób wiedzy podwaja się średnio co osiem lat, a starsze co lat dziesięć. Jednak w takich dyscyplinach, jak na przykład informatyka, telekomunikacja, nanotechnologia, czy inżynieria genetyczna proces ten postępuje jeszcze szybciej. Szacuje się, że podwójny przyrost wiedzy, w przypadku informacji technicznych, zajmuje około dwóch lat. W takiej sytuacji dramatycznie mogą przedstawiać się wysiłki edukacyjne szkół wyższych w zapewnieniu potrzebnego spektrum wiedzy swoim absolwentom. Takiej wiedzy, która by nie tylko zadowalała studiujących czy też absolwentów, ale także wychodziła naprzeciw oczekiwaniom społecznym oraz gwałtownie zmieniającym się realiom świata. Praktycznie to oznacza, że połowa wiedzy, jaką mają za zadanie przyswoić studenci w trakcie pierwszego roku studiów, staje się tylko w połowie aktualna już w trakcie trwania ich trzeciego roku studiów. Badania prezentowane w literaturze amerykańskiej wskazują, że współczesny pracownik chcąc utrzymać odpowiedni merytoryczny poziom wiedzy w swoim zawodzie musi się dokształcać około 12 razy w życiu, w taki sposób, jak gdyby zdobywał nowy zawód.

² A. Zając, *Cywilizacja informacyjna na język kultury, wiedzy i edukacji przelotna*, „Kwartalnik Edukacyjny” 2013, nr 4(75), s. 14–15.

Edukacja ustawiczna stała się więc dzisiaj nie tylko postulatem, ale zawodowym „być albo nie być”³ dla zdecydowanej większości pracujących. Peter Drucker twierdzi, że naprawdę wyedukowani są obecnie tylko ci, którzy nauczyli się jak uczyć się ciągle przez całe życie⁴. Szansą na powodzenie wszelkich podejmowanych aktualnie działań jest więc dostęp do wiedzy i informacji oraz umiejętność ich wykorzystania. We współczesnym społeczeństwie wiedzy, opartym na takich mechanizmach, fundamentalną rolę odgrywa właśnie umiejętność uczenia się przez całe życie, rozumiana nie tylko jako proces zdobywania wiedzy, ale również jako umiejętność reagowania na wszelkie zachodzące obecnie dynamiczne zmiany. Dlatego potrzebą chwili, a nawet niezbędnym wydaje się wykształcenie grupy osób, które będą potrafiły pomóc innym funkcjonować w zmieniającej się rzeczywistości, motywować⁵ i rozwiązywać problemy, które dopiero się pojawiają. Chodzi o grupę osób, która będzie potrafiła konstruktywnie działać na rzecz zmian oraz te zmiany utrzymywać, ale jednocześnie działać na rzecz zmian kolejnych, co wskazuje, że mamy tu na myśli proces, który ma permanentnie wpływać na poprawę życia społecznego.

Niezbędne ustalenia i przesądzenia (nie tylko terminologiczne)

Definicja terminu aktywizacja wskazuje, że jest to „wzmocnienie, ożywienie działalności – z łac. *activus* – czynny”⁶. Według Andrzeja Sicińskiego aktywizacja to „świadome i celowe działanie zmierzające do zmiany stylu życia”⁷, gdzie przez styl życia badacz rozumie „zakres i formy codziennych zachowań jednostek lub grup, specyficzne dla usytuowania społecznego, tzn. manifestujące położenie społeczne

³ Tamże, s. 15.

⁴ P. Drucker, Fragment ebooka *Menedżer skuteczny. Efektywności można się nauczyć*, <https://www.legimi.pl/ebook-menedzser-skuteczny-efektywnosci-mozna-sie-nauczyc-peter-f-drucker,b237065.html> [dostęp: 17.10.2018].

⁵ M. Pasterski, *10 sposobów na nieograniczoną motywację*, <https://michalpasterski.pl/2008/06/10-sposobow-na-nieograniczona-motywacje-2/> [dostęp: 28.09.2018]

⁶ W. Kopaliński, *Słownik Wyrazów Obcych i Zwrotów Obcojęzycznych*, Warszawa 1985, s. 20.

⁷ *Style życia w miastach polskich*, red. A. Siciński, Wrocław 1988, s. 26.

oraz postrzegane jako charakterystyczne dla tego położenia, a dzięki temu umożliwiające szeroko rozumianą społeczną lokalizację innych ludzi⁸. W przytoczonym ujęciu aktywizacja rozpatrywana jest w wymiarze jednostkowym, z kolei w kategoriach socjologicznych aktywizacja i rozwój społeczności lokalnych jest stosunkowo nową kompilacją pojęć, która pojawiła się w socjologii w latach 80. XX wieku wraz z restytucją lokalizmu. Zbigniew T. Wierzbicki, analizując zagadnienia aktywizacji i rozwoju społeczności lokalnych, stwierdził: „aktywizacja i rozwój społeczności lokalnych jest działalnością ludzi zamieszkałych na danym terytorium, którzy wspólnym wysiłkiem pragną zaspokoić swe potrzeby oraz poprawić zarówno warunki swojego życia, jak i warunki bytowania grupy lokalnej, głównie poprzez tworzenie nowych struktur; w procesie ich powstawania członkowie nabywają nowych umiejętności, postaw i poglądów”⁹.

Wyznacznikiem konstruktywnego działania jest twórcze i kreatywne podejście do wyznaczonych zadań oraz rozwiązywania występujących problemów. Nie inaczej powinno być w przypadku działań podejmowanych na rzecz szeroko rozumianej struktury społecznej, w tym na rzecz społeczności lokalnych. W tym kontekście istotne wydaje się bliższe przyjrzenie się terminom *twórczość i kreatywność*. Twórczość to termin wieloznaczny. Najczęściej jest definiowana jako ogół dzieł, pewnych prac stworzonych przez kogoś, czy też dorobek twórczy czy dorobek artystyczny¹⁰. Wymiar drugi – dorobek artystyczny – był historycznie najdłużej utożsamiany z twórczością. Termin twórczości jest nieostry, chociaż prawie wszyscy wiedzą, o co chodzi, gdyż jego rozumienie dokonuje się na poziomie intuicji. Jak z powyższego wynika, twórczość jest pojęciem dosyć szerokim. Mamy tu jednak niewątpliwie do czynienia z pewną dwuznacznością. Jest to jednocześnie pewien proces w umyśle konkretnego twórcy, jak i wytwór tego procesu. Twórczość łączona jest z kreatywnością. Być twórczym, znaczy być kreatywnym¹¹. Z terminem kreatywność również

⁸ A. Siciński, *Styl życia – problemy pojęciowe i teoretyczne*, w: *Styl życia. Koncepcje – propozycje*, red. A. Siciński, Warszawa 1976, s. 15.

⁹ Z.T. Wierzbicki, *Aktywizacja i rozwój społeczności lokalnych*, w: *Aktywizacja i rozwój społeczności lokalnych*, red. Z.T. Wierzbicki, Wrocław 1973, s. 20.

¹⁰ *Słownik języka polskiego PWN*, t. 3, Warszawa 1999, s. 518.

¹¹ A. Murzyn, *Wokół Kena Robinsona kreatywnego myślenia o edukacji*, Kraków 2013, s. 75.

jest pewien kłopot: właściwie wiadomo o co chodzi, niemniej jednak termin ten bywa w różny sposób postrzegany. Kreatywność może mieć różne konotacje. W podstawowym przypadku – dychotomiczne: kreatywność w sensie pozytywnym, jak i kreatywność postrzegana w sensie negatywnym. Twórczość, uwzględniając dotychczasowe rozważania, to termin w znaczeniu językowym dosyć jasny, ale wypada się zgodzić z tym, że na pewno niewyraźny¹². W związku z tym pojawiają się pytania: Co jest twórczością, a co nią nie jest? Kto, biorąc pod uwagę dotychczasowe rozważania, może być twórcą, a kto nim być nie może? Czy twórcą może być wyłącznie artysta, poeta, pisarz, plastyk, kompozytor, wynalazca, a w naszym przypadku zespół osób pracujących nad urzeczywistnieniem projektu edukacyjnego, prowadzącego się do powołania nowej specjalności w szkole wyższej na kierunku – pedagogika. Odpowiedź zawarta jest w założeniach psychologii humanistycznej, gdyż kierunek ten jednoznacznie stwierdza, iż twórczość immanentnie jest związana z naturą człowieka. A jeżeli tak, to należy przyjąć założenie, że przysługuje wszystkim ludziom i to bez względu na rodzaj ich działalności¹³, czyli na przykład także zespołowi osób pracujących nad urzeczywistnieniem określonego projektu edukacyjnego w szkole wyższej. Zespół taki może być w sposób jednoznaczny postrzegany jako twórca i kreator uczelnianej rzeczywistości. Działalność taka, jako proces, powinna prowadzić do nowego wytworu, który jest akceptowany jako użyteczny dla określonej grupy lub do przyjęcia dla określonej grupy po upływie pewnego czasu¹⁴. I tak, twórczość zespołu opracowującego jakąś nową specjalność powinna, zgodnie z przyjętymi kanonami, odznaczać się zdolnością jej członków do wyprodukowania wytworów charakteryzujących się nowością, sensownością i społeczną użytecznością. Kryteria nowości, sensowności i użyteczności społecznej, a więc twórczości rozumianej w sposób klasyczny, były w jednoznaczny sposób istotne dla utworzonego zespołu opracowującego, nauczycieli akademickich, społeczności lokalnej oraz, jak w założeniach wydawało się autorom tej inicjatywy, dla kandydatów na studia. Szczególnie w pierwszym naborze, gdy składający dokumenty od razu byli zobowiązani

¹² E. Nęcka, *Psychologia twórczości*, Gdańsk 2005, s. 11–12.

¹³ Tamże, s. 22–23.

¹⁴ Tamże, s. 17.

deklarować podjęcie studiów na specjalności: „Edukacja i aktywizacja społeczności lokalnych”. W latach następnych, ze względu na zmianę kryteriów wyboru specjalności, studenci dokonywali wyboru konkretnej specjalności dopiero po zakończeniu pierwszego semestru, po spotkaniach informacyjnych, na których władze wydziału prezentowały wszystkie specjalności, proponowane na kierunku pedagogika. I tutaj zaczął pojawiać się zasadniczy problem, gdyż w pierwszym naborze, jak i w kolejnych, gdy wybór specjalności odbywał się na zmienionych zasadach, studenci nie byli zainteresowani oferowaną specjalnością. Wybierali ją tylko nieliczni. Trudno w sposób jednoznaczny wyrokować, jakie były/są tego przyczyny. Zaryzykuję twierdzenie, że być może ma to związek czy też jest uwarunkowane zmianą etosu, charakteryzującego jeszcze niedawno większość studentów. Uwidacznia się to od jakiegoś czasu w uczelnianej rzeczywistości (której również osobiście doświadczam), gdzie na plan dalszy zeszyły takie cechy studentów, jak: wysoki poziom moralny, dobre wychowanie, rozległe zainteresowania, szacunek wobec innych czy wysoki poziom kulturalny¹⁵. Ma to swoje niepokojące reperkusje w wyraźnie widocznych, codziennych postawach czy zachowaniach sporej części studiujących, dla których w większości aktywność w sferze publicznej to niezbyt istotna wartość, a często bez jakiegokolwiek znaczenia.

Realia akademickiej codzienności, a nowa specjalność

Akademicką codzienność można postrzegać w czterech przestrzeniach, które wypełniają się w różnych kontekstach; są to: pracownicy naukowo-dydaktyczni, administracja akademicka, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz beneficjenci działań powyższych podmiotów – studenci. Tworząc nową specjalność, zespół opracowujący program studiów brał pod uwagę to, że uczenie się studentów powinno być ujmowane przede wszystkim w kategoriach rozwoju, zmieniającego na lepsze. Tak więc rozwój ten nie powinien być ukierunkowany tylko na przekazywanie wiedzy, lecz na uzyskanie innych wartości dodanych, m.in. lepsze rozumienie siebie i innych oraz

¹⁵ J. Kwaśniewski, *Postrzeżenie marginalizacji oraz strategii i środków kontroli społecznej*, w: *Kontrola społeczna procesów marginalizacji*, red. J. Kwaśniewski, Warszawa 1997, s. 227–228.

otaczającego świata. Stąd interdyscyplinarne ukierunkowanie nowej specjalności. Warto jednak mieć na uwadze, że szkoły wyższe w swojej codzienności doświadczają ambiwalentnych postaw studentów. Są to zachowania zaangażowane, ofensywne oraz zachowania wycofujące się, defensywne. Zachowania ofensywne, twórcze, charakteryzuje: postawa aktywnego uczestnika zajęć, preferowanie aktywnych metod uczenia się (np. problemowych), samodzielnie poszukiwanie informacji, nastawienie na treści poszerzające wiedzę, pokonywanie pojawiających się trudności, posiadanie chęci dalszego uczenia się. Ta grupa studentów swoimi postawami wyraźnie wskazuje, że kieruje się zasadą: jeżeli chcesz coś zrobić dobrze, nie ma drogi na skróty. Natomiast studenci preferujący zachowania defensywne, odtwórcze, charakteryzują się tym, że są głównie obserwatorami zajęć, preferują mniej aktywne metody kształcenia (np. podające), korzystają z informacji podawanych przez nauczyciela z jednoczesną rezygnacją z własnych poszukiwań, nastawieni są na treści związane ściśle z kierunkiem studiów¹⁶, rezygnują z zajęć w przypadku pojawiania się trudności, występuje u nich niejednokrotnie brak planów dotyczących dalszej nauki. Postawy takie można tłumaczyć tym, że wykształcenie wyższe stało się obecnie nie elitarne, ale modne i masowe, a znaczna część młodzieży zdaje się tylko dryfować w uczelnianej rzeczywistości oraz traktować okres studiów jako swoiste moratorium na dorosłość i pracę zawodową¹⁷. Biorąc pod uwagę opisane uwarunkowania, nie tylko te, które wydawały/wydają się korzystne oraz wychodząc naprzeciw wyzwaniom współczesności podjęto inicjatywę powołania nowej specjalności, której była mowa na wstępie. Miały to być dwuletnie studia uzupełniające II stopnia w cyklu stacjonarnym i niestacjonarnym, na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Warto podkreślić, że gronem osób, które podjęły taką decyzję, przede wszystkim kierowała troska o przyszłość oraz kondycję młodego pokolenia, na co dzień mieszkającego i funkcjonującego w swoich społecznościach lokalnych, w tym tych, które istnieją w obszarze województwa warmińsko-mazurskiego. Niewątpliwie na podjęcie decyzji o powołaniu nowej specjalności miały również

¹⁶ T. Bauman, *Uniwersytet wobec zmian społeczno-kulturowych. Casus Uniwersytetu Gdańskiego*, Gdańsk 2001, s. 142.

¹⁷ Zob. *Fabryki dyplomów czy universitas?*, red. M. Czerepaniak-Walczak, Kraków 2013.

wpływ przemyslenia i refleksje związane z funkcjami wychowawczymi uczelni wyższej, które sprowadzają się do celowego kształtowania i przekształcania systemów wartości, celów życiowych, postaw, przekonań, motywów i potrzeb studiujących. Aby wypełniać swoją misję, szkoła wyższa powinna bowiem dążyć także do tworzenia takich podstaw, które zagwarantowałyby w ramach obecnych procesów integracyjnych, wzajemne uzupełnianie się różnych narodowych, państwowych, lokalnych oraz regionalnych systemów edukacyjnych. Przywołując postulaty Jacques'a Delorsa, wszystkie te działania mają opierać się na czterech filarach edukacji: uczyć się, aby wiedzieć, aby działać, aby żyć wspólnie, aby być¹⁸. Nikt nie zwolni szkoły wyższej z obowiązku przygotowania inteligencji z wyższym wykształceniem do pełnienia twórczej roli w społeczeństwie oraz państwie, nie wyłączając z tego najniższych szczebli w tych strukturach – społeczności lokalnych. W tym zakresie zespół opracowujący nową specjalność brał pod uwagę zadania, których pozytywna realizacja jest niejako wpisana w adekwatną ocenę funkcjonowania szkoły wyższej. Zadania te sprowadzają się do kilku zakresów. Pierwszy dotyczy przekazywania dorobku nauki i kultury, tradycji, wiedzy o przeszłości, prezentacji dokonań ludzkości w dziedzinie rozwoju myśli naukowej we wszystkich obszarach wiedzy, także prezentacji dorobku kultury materialnej. Zakres drugi związany jest z przygotowaniem kadr o najwyższych kwalifikacjach, od którego realizacji zależy poziom rozwoju społeczeństw i państw. Trzeci zakres dotyczy tworzenia wiedzy przez badania naukowe oraz działalność dydaktyczną i kształcenie kadr. Kolejny odwołuje się do funkcji kulturotwórczych szkół wyższych. Zakres piąty dotyczy rozmaitych powinności eksperckich, doradczych, opiniotwórczych itp. Jak z powyższego wynika „(...) szkoła wyższa ma obowiązek kształtowania u studentów zarówno tzw. dyspozycji instrumentalnych (sprawnościowych), czyli przyswajania im wiedzy i rozwijania określonych umiejętności, zdolności, sprawności, jak również tzw. dyspozycji kierunkowych, tj. określających stosunek człowieka do innych ludzi, samego siebie, świata i wartości”¹⁹. Biorąc to pod uwagę, szkoły wyższe poprzez swoich absolwentów powinny

¹⁸ J. Delors, *Edukacja: jest w niej ukryty skarb*, Warszawa 1998, s. 85.

¹⁹ M. Łobocki, *O systemie wychowawczym w szkole wyższej*, „Życie Szkoły Wyższej” 1986, nr 4, s. 65.

oddziaływać na resztę społeczeństwa w celu osiągnięcia pożądaných zmian, co w skali globalnej, jak i lokalnej stanowi olbrzymie wyzwanie edukacyjne nie tylko na dziś, ale i na przyszłość.

Podczas projektowania wzmiankowanego edukacyjnego zamierzenia uwzględniono także różnego rodzaju dokumenty, które nie tylko wskazywały możliwe, realne ramy podjętej inicjatywy zespołu projektującego, ale również stanowiły dodatkową inspirację. Podstawowymi dokumentami, którymi kierował się zespół, były: Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym²⁰, Uchwała Nr 187 Senatu Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie z dnia 26 marca 2013 roku w sprawie określenia efektów kształcenia dla poziomów i profili kształcenia na kierunkach prowadzonych w Uniwersytecie²¹, a także rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 roku w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego²². Co istotne, opracowując nową specjalność kierowano się również misją uczelni, przedstawioną do realizacji w Programie Rozwoju Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie w latach 2012–2020²³ oraz celami wytyczonymi przez J.M. Rektora UWM prof. dra hab. Ryszarda Góreckiego, który w przemówieniu inauguracyjnym roku akademickiego 2012/2013 wskazywał na potrzebę tworzenia nowych kierunków kształcenia oraz dostosowania ich do potrzeb gospodarki i społeczności lokalnych, nie tylko na Warmii i Mazurach. J.M. Rektor jednocześnie wyraźnie podkreślał, że sprawne funkcjonowanie uniwersytetu zależy przede wszystkim od solidnej współpracy z kluczowymi organizacjami samorządowymi i lokalnymi, co

²⁰ Dziennik Ustaw 2005 Nr 164, poz. 1365, z późniejszymi zmianami, <http://isip.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20051641365> [dostęp: 25.04.2015].

²¹ Załącznik 40 do Uchwały Nr 187 Senatu UWM w Olsztynie z dnia 26 marca 2013 roku, Załącznik 41 do Uchwały Nr 187 Senatu UWM w Olsztynie z dnia 26 marca 2013 roku, <http://bip.uwm.edu.pl/node/3177> [dostęp: 25.04.2015].

²² Dziennik Ustaw 2011 Nr 253 poz. 1520, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20112531520> [dostęp: 25.04.2015].

²³ *Program Rozwoju UWM w latach 2012–2020, Cele strategiczne p.1.1*, <http://www.uwm.edu.pl/uniwersytet/program-rozwoju-uwm-latach-2012-20> [dostęp: 25.04.2015].

powinno zapewnić dynamiczny rozwój naszego regionu²⁴. Proponowana specjalność była ściśle związana z wymienionymi w Programie Rozwoju Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie w latach 2012–2020 celami strategicznymi, dotyczącymi wprowadzania i realizacji wysokiej jakości standardów kształcenia, dostosowanych do potrzeb środowiska zewnętrznego, ze szczególnym uwzględnieniem regionu Warmii i Mazur.

Kandydat, podejmujący studia w specjalności „Edukacja i aktywizacja społeczności lokalnych”, powinien (w założeniu) posiadać już ugruntowaną wiedzę pedagogiczno-psychologiczno-socjologiczną, zdobytą w trakcie podjętych wcześniej trzyletnich studiów pierwszego stopnia, które powinny zapewnić niezbędne kompetencje umożliwiające podjęcie studiów na proponowanej specjalności. Po dwuletnich studiach magisterskich uzupełniających absolwent powinien dysponować podstawową wiedzą ogólnopedagogiczną, psychopedagogiczną, socjologiczną i psychologiczną, niezbędną do rozumienia psychospołecznego kontekstu edukacji, z silnym uwzględnieniem kontekstu wynikającego z uwarunkowań dotyczących środowisk lokalnych. Umiejętności, które w założeniu powinien zdobyć absolwent w procesie kształcenia na proponowanej specjalności, to:

- dokonywanie racjonalnych i zamierzonych przeobrażeń, obejmujących zmiany w różnych dziedzinach życia społeczno-kulturalnego;
- rozbudzanie aktywności społeczności lokalnych, rozumianych, jako zespołów działających na rzecz wspólnego dobra, prowadzącego do poprawy warunków życia;
- działanie na rzecz wspólnej tradycji, kultury i historii poprzez tworzenie m.in. wiosek tematycznych, ścieżek edukacyjnych, małych muzeów i skansenów;
- rozbudzanie aktywności społeczności lokalnych, w tym aktywności w zakresie działań ekonomii społecznej poprzez tworzenie m.in. spółdzielni, grup lokalnego działania, małych przedsiębiorstw społecznych, doradztwa zawodowego;

²⁴ *Przemówienie inauguracyjne prof. Ryszarda Góreckiego – rektora UWM*, 01.10.2012, <http://www.uwmfm.pl/news/126/czytaj/716/przemowienie-inauguracyjne-prof-ryszarda-goreckiego-rektora-uwm.html> [dostęp: 25.04.2015].

- współpraca z samorządem lokalnym, organizacjami pozarządowymi, lokalnymi przedsiębiorstwami;
- zdobywanie środków finansowych na potrzeby lokalnych grup działania, organizacji pozarządowych, nieformalnych grup społecznych i spółdzielni;
- tworzenie metodologii konstruowania projektów na potrzeby lokalnych grup społecznych;
- diagnozowanie potrzeb społeczności lokalnych w wymiarze: społecznym, kulturowym i ekonomicznym;
- koordynowanie działań związanych z projektami lokalnymi;
- kierowanie grupami społecznymi, organizacjami, grupami nieformalnymi;
- praca metodą projektu;
- działanie na rzecz promocji regionu, tworzenia grup lokalnych produktów turystycznych;
- prowadzenie działań związanych z ukierunkowaniem na potrzeby indywidualne jednostki, uwzględniające doradztwo zawodowe oraz zawodoznawstwo;
- komunikacja społeczna, metody negocjacji, podejmowanie różnych form pracy grupowej;
- prowadzenie/przewodniczenie lokalnym grupom społecznym, organizacjom, spółdzielniom w zakresie prawnym, ekonomicznym, społecznym, kulturalnym;
- znajomość języka obcego na poziomie biegłości B2 Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego Rady Europy oraz umiejętność posługiwania się językiem specjalistycznym niezbędnym do wykonywania zawodu;
- ustawiczne kształcenie i ciągła aktualizacja wiedzy dotyczącej wykonywanego zawodu, z uwzględnieniem kontekstu codziennego funkcjonowania społeczności lokalnej.

Duży nacisk położono także na to, by absolwent proponowanej specjalności miał opanowane praktyczne umiejętności w zakresie dokonywania racjonalnych i zamierzonych przeobrażeń, obejmujących zmiany w różnych dziedzinach życia społeczno-kulturalnego, w tym rozbudzania aktywności społeczności lokalnych, rozumianych jako zespołów działających przede wszystkim na rzecz wspólnego dobra. Taka postawa, nastawiona na działania prospołeczne, jest wysoce pożądana, szczególnie w społeczeństwie, które relatywnie dopiero

od niedawna przekonuje się do sensu tego typu działań. Miniony okres historyczny polskiej państwowości niewątpliwie pozostawił w świadomości wielu osób trwałe ślady, który utrudnia zrozumienie i właściwą ocenę prospołecznych zachowań niektórych grup i środowisk. W swoich podstawowych założeniach proponowane studia po pierwsze mają/miały stanowić dobrą podstawę do zdobycia rzetelnego przygotowania, do profesjonalnego aktywizowania społeczności lokalnych, uwzględniającego specyficzne realia lokalnych rynków pracy. Po drugie, mają stwarzać możliwość rozwinięcia umiejętności refleksyjnej oceny, dotyczącej rozbudzania aktywności tejże społeczności w zakresie działań ekonomii społecznej. Wreszcie po trzecie, mają umożliwić zdobycie umiejętności prowadzenia i przewodniczenia profesjonalnej działalności grupom społecznym, organizacjom, spółdzielniom w zakresie prawnym, ekonomicznym, społecznym, kulturalnym.

Jak wynika z powyższego, oferowana nowa specjalność pedagogiczna miała/ma służyć zdobyciu przez studentów umiejętności praktycznych w zakresie wieloaspektowego i wielokierunkowego aktywizowania społeczności lokalnej. Jest/była także odpowiedzią na zapotrzebowanie na profesjonalnie przygotowaną kadrę posiadającą kompetencje w zakresie aktywizowania oraz właściwego ukierunkowywania rozwoju społeczności lokalnej. Założenia powyższe mają swoją egzemplifikację w proponowanych czterech grupy przedmiotów, związanych bezpośrednio z omawianą specjalnością²⁵. Są to kolejno:

1. Grupa przedmiotów ekonomiczno-biznesowych:
 - Podstawy gospodarki
 - Rynek pracy i bezrobocie
 - Pozyskiwanie środków zewnętrznych na działalność sektora pozarządowego
 - Wybrane formy marketingu
2. Grupa przedmiotów menedżersko-psychologicznych:
 - Diagnozowanie potrzeb społeczności lokalnych
 - Komunikacja społeczna i negocjacje

²⁵ W opracowywanie programu poszczególnych przedmiotów oraz tworzenie sylabusów byli zaangażowani, oprócz zespołu opracowującego nową specjalność, także – co istotne – inni pracownicy naukowcy Wydziału Nauk Społecznych oraz Wydziału Prawa i Administracji UWM w Olsztynie.

- Aktywizowanie lokalnych grup społecznych
 - Liderzy inicjatyw lokalnych
 - Techniki pracy grupowej
 - Warsztat koordynatora projektu
 - Techniki pracy wolontariackiej
3. Grupa przedmiotów administracyjno-samorządowych:
- Wybrane zagadnienia z działalności sektora pozarządowego
 - Zagadnienia administracji i samorządu lokalnego
 - Technologie informacyjne w działalności sektora pozarządowego
4. Grupa przedmiotów pedagogiczno-historycznych/regionalnych:
- Edukacja regionalna
 - Edukacja transgraniczna
 - Doradztwo i poradnictwo osób niepełnosprawnych
 - Historia i rozwój organizacji i stowarzyszeń
 - Dziedzictwo kulturowe Warmii i Mazur.

Biorąc pod uwagę trendy na rynku zawodowym, przepisy prawa stanowione przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz przyjęcie w dniu 13 lipca 2010 r. przez Radę Ministrów „Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie”, która określa cele polityki rozwoju państwa w układzie terytorialnym i wyznacza zasady realizacji poszczególnych polityk²⁶, a także analizy zawarte w dokumencie „Ewaluacja Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2020 – Raport końcowy”²⁷, absolwenci specjalności: Edukacja i aktywizacja społeczności lokalnych będą mieli możliwość podjęcia pracy praktycznie we wszystkich sektorach gospodarki i obszarach działalności społecznej, związanej z funkcjonowaniem społeczności lokalnych tzn. w sektorze rządowym, pozarządowym, samorządowym. Uwzględniając wyżej wymieniony podział,

²⁶ Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie. Dokumenty Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju, https://www.mir.gov.pl/rozwoj_regionalny/polityka_regionalna/ksrr_2010_2020/stromy/default.aspx [dostęp: 25.04.2015].

²⁷ *Ewaluacja Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2020 – Raport końcowy* (wersja PDF), Instytut Badań Strukturalnych, Warszawa, https://www.mir.gov.pl/aktualnosci/...rozwoju/.../KSRR_13_07_2010. [dostęp: 25.04.2015].

przykładowe miejsca zatrudnienia absolwenta proponowanej specjalności to najogólniej: szeroko rozumiany sektor administracji rządowej, szeroko rozumiany sektor organizacji pozarządowych, szeroko rozumiany sektor organizacji samorządowych. Dodatkowym, mocnym atutem prezentowanej specjalności wydawało się to, że studenci w toku studiów, w ramach planowanych zajęć, mieli odbywać także praktyki pedagogiczne w instytucjach o charakterze edukacyjnym i placówkach oświatowo-wychowawczych. Na tej podstawie absolwent nowej specjalności miał/ma uzyskać również kwalifikacje pedagogiczne, które mogą się okazać absolutnie niezbędne w podjęciu przyszłej pracy zawodowej.

Wobec dylematów i koniecznych rozstrzygnięć – komentarz absolutnie niezbędny

Interesująco, z różnych względów, przedstawia się jeden z obszarów, który był niezbędny w tworzeniu programu dowolnego przedmiotu nowej specjalności, wobec którego należało przyjąć założenia zgodne z Krajowymi Ramami Kwalifikacji. Warto bowiem bardziej wnikliwie przyjrzeć się tym wymaganiom efektem kształcenia dla kierunku pedagogika, a konkretnie kompetencjom społecznym, gdyż są to kompetencje kluczowe dla powoływanej nowej specjalności. Tylko jakim sposobem można podjąć weryfikację tego, czy w tym zakresie student staje się/stanie się kompetentny? Jak można zwerfikować empirycznie po 15 lub 20 godzinach zajęć, w przypadku studiów stacjonarnych, a w przypadku studiów niestacjonarnych nawet 10 godzinach zajęć, czy student adekwatnie przekłada w swoim działaniu i myśleniu taką oto kompetencję społeczną, która zawiera się na przykład w sformułowaniu: „Ma świadomość odpowiedzialności za zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu, kraju, Europy i świata”²⁸. Z premedytacją jeszcze raz powtórzę – to kompetencje kluczowe dla powoływanej nowej specjalności. Oczywiście sylabus

²⁸ Załącznik 41 do Uchwały Nr 187 Senatu UWM w Olsztynie z dnia 26 marca 2013 roku w sprawie zmiany Uchwały Nr 916 Senatu UWM w Olsztynie z dnia 27 kwietnia 2012 roku w sprawie określenia efektów kształcenia dla poziomów i profili kształcenia na kierunkach prowadzonych w Uniwersytecie, <http://bip.uwm.edu.pl/node/3177/revisions/7974/view> [dostęp: 25.04.2015].

wszystko znieś i zaakceptuj każde żądanie i wytyczną. Tylko że tworząc sylabusy, zespół opracowujący w wielu przypadkach poruszał się jak w zaklętym labiryncie, z którego nie ma wyjścia. Tworzyliśmy więc sylabusy zdając sobie jednak sprawę, że w różnych zakresach i z różnym nasileniem w wielu przypadkach produkowaliśmy i petryfikowaliśmy jakąś formę fikcji. Taki jest niestety również wymiar wprowadzenia/wprowadzania nowych zasad tworzenia programów poszczególnych przedmiotów. Można oczywiście nie przyjmować do wiadomości wskazanych przeze mnie mankamentów, zależności i uwarunkowań. I wydaje się, że taki punkt widzenia przyjmują gremia decyzyjne i kontrolne w poszczególnych uczelniach. Można nawet odnieść wrażenie, że wszyscy są zadowoleni, a prawdopodobnie najbardziej Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Wymogi biurokratyczne wymusiły bowiem określony sposób postępowania, tak przy tworzeniu sylabusów, jak i ich praktycznej realizacji. Osobnymi, ale istotnymi problemami, które nurtują twórców sylabusy (zespół opracowujący nową specjalność w szczególności), są pytania: dlaczego jedne przedmioty mają np. 2 punkty ECTS, inne 1,5, a jeszcze inne np. 4 punkty? W związku z tym: na jakiej podstawie jednemu przedmiotom przypisuje się wyższą punktację, a innym odmawia przydzielenia większej liczby punktów? Wydaje się, że niezbyt wielu twórców programy w ogóle się nad tym zastanawia. Pracując nad powołaniem opisywanej specjalności zespół tworzący sylabusy, w większości przypadków, musiał uwzględnić arbitralne decyzje władz uczelni co do przydziału punktów do poszczególnych przedmiotów, a w pozostałych przypadkach tak balansować, by wszystko zamknęło się w 120 punktach ECTS (można by zakrzyknąć – „bilans musi być na zero!”). W związku z tym w sposób oczywisty stwarzało to wiele problemów logistycznych, których rozwiązywanie wymagało niekiedy, w jakimś sensie, szalonych kompromisów polegających na ujęciu punktów z przedmiotów wiodących na rzecz innych, np. będących w obszarze przedmiotów dopełniających proponowaną specjalność. Po prostu w określonych sytuacjach, które sprowadzały się do matematycznego liczenia punktów, nie było innego wyjścia. Trzeba dodać, że decyzje takie stwarzały określone napięcia między poszczególnymi szczeblami administracji uczelni, kontrolującymi i oceniającymi postępy prac na różnych ich etapach, a zespołem opracowującym nową specjalność. Stąd liczne uwagi, sugestie, poprawki,

które trzeba było uwzględnić, by proponowana specjalność w swoim finalnym kształcie była do zaakceptowania i zgodna z oczekiwaniami komisji senackich. Jednak w wielu zakresach udało się osiągnąć kompromis i wszystkie potrzebne dokumenty zostały w końcu złożone.

Zakończenie

Mimo olbrzymiego zaangażowania i nakładu pracy zespołu opracowującego projekt poniósł i ponosi dalej porażkę. Nie pomogła szeroko prowadzona akcja promocyjna, która sprowadzała się do: informacji zamieszczanych w lokalnej prasie, radio, telewizji; ulotek rozdawanych w czasie trwania Dni Otwartych na UWM w Olsztynie 17 marca 2015 r.; Konferencji Naukowej „Edukacja i aktywizacja społeczności lokalnych”, która odbyła się na UWM w Olsztynie 26 marca 2015 (ponad 300 słuchaczy); zamieszczenia w Informatorach UWM informacji o nowej specjalności; zamieszczenia na YouTube relacji z Konferencji z 26 marca 2015. Dopełnieniem była przeprowadzana rekrutacja w każdym kolejnym roku akademickim – 2015/16, 2016/17, 2017/18 i ostatnio 2018/19. Wszystko wskazuje na to, że proponowana specjalność, w sensie oferty edukacyjnej, nieuchronnie zmierza do „śmierci naturalnej”, wynikającej z wyczerpania terminów obowiązujących dla oferty studiów w UWM w Olsztynie. W tej sytuacji nietrudno skonstatować, że konfrontacja teorii z praktyką wskazuje, iż nawet najlepsze intencje w zderzeniu z rzeczywistością niejednokrotnie nie mają szansy powodzenia. Gdyby podsumować główne przyczyny, które złożyły się na taki stan rzeczy, to ich lista mogłaby przedstawiać się następująco: 1. Widoczna na co dzień inercja większości młodego pokolenia, szczególnie w obszarze szeroko rozumianej aktywności społecznej; 2. Wynikające z tego znikome zainteresowanie rekrutacyjne; 3. Brak wsparcia instytucji lokalnych – poza deklaracjami nic z tego nie wynikało/wynika; 4. Brak sensownego, pragmatycznego ułożenia programu Konferencji z 26 marca 2015 roku. Tu niezbędny jest krótki komentarz. Błędem było oddanie na początku obrad głosu i czasu kilku prelegentom, którzy przedstawiali swoje, głównie teoretyczne, niepoparte empirią przemyślenia na temat znaczenia aktywizowania społeczności lokalnych, nie wnoszące nic szczególnego do tematu, na rzecz przesunięcia prezentacji założeń nowej specjalności na późniejszy czas obrad. Wypada jednak

podkreślić, że decyzja o takiej kolejności wystąpień była podjęta poza zespołem opracowującym. A wydawało się, że pragmatycznie i skutecznie można było przedstawić założenia nowej specjalności na początku obrad, gdy sala była wypełniona licznymi młodymi słuchaczami i dosłownie „pękała w szwach”. Niestety w czasie prezentacji założeń nowej specjalności blisko połowa słuchaczy była już nieobecna. Wynikało to prawdopodobnie z zamiaru udania się na wcześniej zaplanowane zajęcia. Można jednak zaryzykować również twierdzenie, że być może w większym stopniu było to spowodowane brakiem zainteresowania rozważaniami teoretycznymi przedstawianymi podczas kilku początkowych wystąpień i oczekiwaniem na jakiś konkretny, który miałby wymiar czysto praktyczny. To jednak nie nastąpiło. W takich okolicznościach umknęła szansa zaprezentowania założeń nowej specjalności większemu gronu słuchaczy.

Na niepowodzenie podjętej inicjatywy edukacyjnej można mimo wszystko spojrzeć z innej perspektywy. Każde niepowodzenie zawiera bowiem jakąś formę nauki. A z tego typu doświadczenia, jakkolwiek dotkliwego czy rozczarowującego, można wyciągnąć konstruktywne wnioski na przyszłość. W tego typu sytuacjach ważne jest, by się nie poddawać, nie ulegać defetystycznym nastrojom, a raczej poddać się refleksji, że porażka otwiera drogę do zmiany, która może wpłynąć pozytywnie na dalsze działania i przynieść nową wartość – przede wszystkim w sposobie podejścia do podjętego projektu czy zadania tak, by jego finalizacja mogła w przyszłości zakończyć się pożądanym sukcesem.

Bibliografia

- Bauman T., *Uniwersytet wobec zmian społeczno-kulturowych. Casus Uniwersytetu Gdańskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2001.
- Fabryki dyplomów czy universitas?*, red. M. Czerepaniak-Walczak, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2013.
- Delors J., *Edukacja: jest w niej ukryty skarb*, Stowarzyszenie Oświatowców Polskich, Warszawa 1998.
- Drucker P., Fragment ebooka *Menedżer skuteczny. Efektywności można się nauczyć*, <https://www.legimi.pl/ebook-menedzer-skuteczny-efektywnosci-mozna-sie-nauczyc-peter-f-drucker,b237065.html> [dostęp: 17.10.2018].

- Dziennik Ustaw 2005 Nr 164, poz. 1365, z późniejszymi zmianami, <http://isip.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20051641365> [dostęp: 25.04.2015].
- Dziennik Ustaw 2011 Nr 253 poz. 1520, <http://isip.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20112531520> [dostęp: 25.04.2015].
- Ewaluacja Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2020 – Raport końcowy* (wersja PDF), Instytut Badań Strukturalnych, Warszawa, https://www.mir.gov.pl/aktualnosci/...rozwoju/.../KSRR_13_07_2010 [dostęp: 25.04.2015].
- Kopaliński W., *Słownik Wyrazów Obcych i Zwrotów Obcojęzycznych*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1985.
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie. Dokumenty Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju. https://www.mir.gov.pl/rozwoj_regionalny/polityka_regionalna/ksrr_2010_2020/strony/default.aspx [dostęp: 25.04.2015].
- Kwaśniewski J., *Postrzeżanie marginalizacji oraz strategii i środków kontroli społecznej*, w: *Kontrola społeczna procesów marginalizacji*, red. J. Kwaśniewski, Interart, Warszawa 1997, s. 197–233.
- Łobocki M., *O systemie wychowawczym w szkole wyższej*, „Życie Szkoły Wyższej” 1986, nr 4, s. 65–75.
- Murzyn A., *Wokół Kena Robinsona kreatywnego myślenia o edukacji*, Kraków 2013.
- Nęcka E., *Psychologia twórczości*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005.
- Pasterski M., *10 sposobów na nieograniczoną motywację*, <https://michalpasterski.pl/2008/06/10-sposobow-na-nieograniczona-motywacje-2/> [dostęp: 28.09.2018]
- Program Rozwoju UWM w latach 2012–2020*, Cele strategiczne p. 1.1, <http://www.uwm.edu.pl/universytet/program-rozwoju-uwm-latach-2012-20> [dostęp: 25.04.2015].
- Przemówienie inauguracyjne prof. Ryszarda Góreckiego – rektora UWM*, 01.10.2012, <http://www.uwmfm.pl/news/126/czytaj/716/przemowienie-inauguracyjne-prof-ryszarda-goreckiego-rektora-uwm.html> [dostęp: 25.04.2015].
- Sabat A., *Przedsiębiorczość akademicka: poradnik*, Fundacja „Fundusz Inicjatyw”, Lublin 2012.
- Siciński A., *Styl życia – problemy pojęciowe i teoretyczne*, w: *Styl życia. Koncepcje – propozycje*, red. A. Siciński, PWN, Warszawa 1976, s. 15–32.
- Słownik języka polskiego PWN*, t. 3, Warszawa 1999.
- Styl życia w miastach polskich*, red. A. Siciński, Zakład Narodowy im Ossolińskich, Wrocław 1988.
- Wierzbicki Z.T., *Aktywizacja i rozwój społeczności lokalnych*, w: *Aktywizacja i rozwój społeczności lokalnych*, red. Z.T. Wierzbicki, Zakład Narodowy im Ossolińskich, Wrocław 1973, s. 17–73.

Zajac A., *Cywilizacja informacyjna na język kultury, wiedzy i edukacji przełożona*, „Kwartalnik Edukacyjny” 2013, nr 4(75), s. 14–26.

Załącznik 40 do Uchwały Nr 187 Senatu UWM w Olsztynie z dnia 26 marca 2013 roku, Załącznik 41 do Uchwały Nr 187 Senatu UWM w Olsztynie z dnia 26 marca 2013 roku. <http://bip.uwm.edu.pl/node/3177> [dostęp: 25.04.2015].

Załącznik 41 do Uchwały Nr 187 Senatu UWM w Olsztynie z dnia 26 marca 2013 roku w sprawie zmiany Uchwały Nr 916 Senatu UWM w Olsztynie z dnia 27 kwietnia 2012 roku w sprawie określenia efektów kształcenia dla poziomów i profili kształcenia na kierunkach prowadzonych w Uniwersytecie, <http://bip.uwm.edu.pl/node/3177/visions/7974/view> [dostęp: 25.04.2015]

ADRES DO KORESPONDENCJI

Dr Wiktor Sawczuk

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Wydział Nauk Społecznych

e-mail: wiktor.sawczuk@uwm.edu.pl